

Likumdošanas ietekme uz pasīvās smēķēšanas izplatību darba vietās saistībā ar sociālekonomiskajiem faktoriem Latvijā

Daiga Grīnberga, Iveta Pudule, Biruta Velika

*Slimību profilakses un kontroles centrs, Pētniecības, statistikas un veselības veicināšanas departaments,
Neinfekcijas slimību datu analīzes un pētījumu nodaļa, Latvija*

Ievads. Latvijā ir augsts iedzīvotāju īpatsvars, kuri ir pakļauti pasīvajai smēķēšanai. Daļai nesmēķētāju, kuri ir pakļauti pasīvai tabakas dūmu ietekmei, laika gaitā rodas ar to saistītas slimības un invaliditāte. Nesmēķētāji, kuri spiesti ieelpot tabakas dūmus, slimo gandrīz ar visām tām slimībām, ar ko slimo smēķētāji. Pasīvā smēķēšana ir plaušu un deguna sinusa vēža cēlonis, kā arī ar sirds slimībām saistītas nāves izraisītājs. Tā rada smagus veselības traucējumus arī bērniem. Pasīvās smēķēšanas izplatība ir cieši saistīta ar dažādiem sociāli ekonomiskajiem faktoriem. Nozīmīga loma pasīvās smēķēšanas izplatības mazināšanai populācijā ir arī likumdošanas izmaiņām. Svarīgi ir identificēt faktorus, kuri ir nozīmīgi pasīvās smēķēšanas izplatības mazināšanā, lai sekmīgāk varētu veidot pasīvās smēķēšanas mazināšanas politiku valstī.

Darba mērķis. Pētīt likumdošanas ietekmi uz pasīvo smēķēšanu darba vietās saistībā ar sociālekonomiskajiem faktoriem Latvijā.

Materiāls un metodes. Izmantoti Latvijas iedzīvotāju (vecumā no 15 līdz 64 gadiem) veselību ietekmējošo paradumu pētījuma 2012. gada dati. 2012. gada pētījuma izlase tika veidota pēc daudzpakāpju nejaušās izlases metodes. Ģenerālā kopa – 1 549 011 Latvijas iedzīvotāji vecumā no 15 līdz 64 gadiem (LR Centrālās statistikas pārvaldes dati par 2010. gadu), izlases lielums – 3004 iedzīvotāju (ģenerālajai kopai reprezentatīva izlase). Izlases stratifikācijas pazīmes: ģeogrāfiskais apdzīvotības blīvums un respondenta tautība. Aptauju veica tiešās (*face-to-face*) intervijās respondentu dzīvesvietā latviešu vai krievu valodā pēc respondenta izvēles. Aptaujā tika uzdots jautājums “*Cik stundu diennaktī Jūs pavadāt darba telpās, kurās kāds smēķē?*”. Par pakļautiem pasīvajai smēķēšanai darba vietās tika uzskatīti tie, kuri norādīja, ka pakļauti pasīvajai smēķēšanai vismaz vienu stundu diennaktī.

Rezultāti. Vecākajās vecuma grupās samazinās respondentu īpatsvars, kuri ir pakļauti pasīvai smēķēšanai darba vietās, tomēr statistiski ticamību atšķirību nenovēro. Būtisku atšķirību novēro, salīdzinot pa dzimumiem ($p < 0,001$). Augstāks ir vīriešu īpatsvars, kuri pakļauti pasīvajai smēķēšanai darba vietās (14,5%), zemāks ir sievietu īpatsvars (4,4%). Cittautiešu īpatsvars, kuri pakļauti pasīvai smēķēšanai darba vietās, ir augstāks (11,7%) nekā latviešu – 7,9% ($p < 0,001$). Statistiski ticamu atšķirību novēro pēc izglītības līmeņa ($p < 0,001$) un dzīvesvietas ($p < 0,001$). Jo augstāks ir respondentu izglītības līmenis, jo mazāks ir to īpatsvars, kuri tiek pakļauti tabakas dūmu ietekmei darbā. Respondenti, kuri dzīvo Rīgā, pakļauti mazāk (4,3%) nekā lauku iedzīvotāji (13,9%). Salīdzinot ar pirmo aptauju 1998. gadā, respondentu īpatsvars, kuri darba vietās tiek pakļauti tabakas dūmiem vienu un vairāk stundu diennaktī (25,5%), 2012. gadā ir samazinājies vairāk nekā četras reizes (6,1%). Šis samazinājums varētu būt saistīts ar būtiskām izmaiņām likumdošanā, ieviešot arvien stingrākus smēķēšanas aizliegumus darba vietās.

Secinājumi. Pasīvās smēķēšanas izplatība ir saistīta ar respondentu sociāli ekonomisko statusu. Jo tas ir augstāks, jo pasīvās smēķēšanas izplatība zemāka. Jāveido un jārealizē pretsmēķēšanas politika, kas būtu vērsta uz zemākajām sociāli ekonomiskajām mērķa grupām. Cittautiešu respondenti ir biežāk pakļauti pasīvajai smēķēšanai darbā, kas liek izvērtēt valsts pretsmēķēšanas politikas efektivitāti attiecībā uz krievvalodīgo populācijas daļu. Pēdējo četrpadsmit gadu laikā uzsāktās likumdošanas izmaiņas, kas vērstas uz sabiedrības pasargāšanu no pasīvās smēķēšanas, ir bijušas efektīvas attiecībā uz pasīvās smēķēšanas izplatības samazināšanos darba vietās.